No. 6. 15 DECEMBER 1909.

HOLLANDSCH ZUID AFRIKA

MAANDSCHRIFT VOOR DE LEDEN DER NEDERLANDSCH-ZUID-AFRIKAANSCHE VEREENIGING EN ANDERE BELANGHEBBENDEN

Wij willen niet weder de fout begaan, die onze vaderen een eeuw geleden begaan hebben, door alle verbindingen met onze stamverwanten op geestelijk en stoffelijk gebied te laten varen.

GOUVERNEUR VAN RIEB

Het is ons niet minder om Nederland zelf te doen dan om Zuid-Afrika.

DE VOLKPLANTING AAN DE TAFELBAAI.

Wij haalden in onze vorige uitgave eenige namen van Zuid-Afrikaansche pioniers aan, als vermeld door Dr E. C. Godée-Molsbergen in zijn lezing: *Een Stichter tegen Wil en Dank*. Ook de volgende teekenende mededeelingen zijn aan dezelfde bron ontleend [1]):

„Zonder overdrijving durf ik zeggen, dat er in later eeuwen weinig nieuws („cum grano salis") is gekomen in Zuid-Afrika. De geschiedenis van Zuid-Afrika is in 't beknopt al bijeen te vinden in het tijdvak van Johan van Riebeek; inboorlingen-oorlogen, sprinkhanenplagen, veeziekten, inmenging van buiten, en zo voorts. Door Van Riebeek werd op alles gelet: slavernij werd hier ingevoerd, landbouw behartigd, nijverheid bevorderd (traanbranderij uit robben en walvissen; „Traenenburg" heette de werkplaats, een tegenhanger van een dergelijke inrichting „Smeerenburg" in de Noordelike IJszee), kalkbranden, steenbakken, kaasmaken, bierbrouwen, en zo voorts werd begonnen. Wijnbouw beproefde Van Riebeek voor eigen rekening. Dan voerde hij van alles uit: vruchten, groenten, boter, gezouten vlees, gedroogde vis, struisveren, koren, huiden, traan, tabak, ertsen, medicinale kruiden, en nog veel meer. Van de publieke werken zijn te noemen: het Fort, 't Hospitaal, de slavenloods, een landingsteiger, een vuurbaken op Robbeneiland, een korenschuur (spoedig Grote Schuur genoemd)....

„Plant- en zaaiproeven deed Van Riebeek met liefde: alle groenten en vruchten, guawa's en loquatten uitgezonderd, evenals de nieuwe amerikaanse variëteiten, waren er al in Van Riebeek's tijd. Uit Brazilië, St. Helena, Java, Amboina, Japan, Spanje, Italië, Madagascar, overal vandaan werd zaad betrokken. Met grote kosten legde hij voor zichzelf een wingerd aan.

„Dat Zuid-Afrika een land werd arm aan bomen, is niet Van Riebeek's schuld, die al plakkaten tegen het uitroeien van houtsoorten uitvaardigde. Zelf is hij de maker van de „Caepsen hoveniers almanack".

„Wat veeteelt betreft, is het schaperas tijdens Van Riebeek door kruising met europees vee verbeterd. Ook voor een goed bestuur werd gezorgd: goede rechtspraak, wetgeving door plakkaten, strenge maar rechtmatige straffen en handhaven van tucht.

„Kerkelike zaken werden niet veronachtzaamd: ziekentrooster Wijland stichtte eerst de mensen met het voorlezen van preken, later Van Riebeek's zwager, Pieter van der Stael. Sedert 6 April 1654 werd een algemene vast- en bededag ingesteld door Van Riebeek, die deze datum „voor altijd tot een vast blijvende danck- ende bededach" wenste, „ten eijnde daer bij des Heeren weldaeden aen ons bewezen bij ons nacomelingen noijt vergeten, maer altijd tot Godes eere ter gedachtenisse in memorie gehouden mogen worden". Naast Dingaansdag is er zeker nog plaats voor 6 April als kerkelike feestdag bij protestants Zuid-Afrika. Dit voorstel van de eerste Afrikaner, Johan van Riebeek, verdiende zeker in onze Synode een ondersteuner te vinden.

„De nederzetting aan de Kaap groeide meer dan naar

[1]) In de vereenvoudigde spelling.

wens van Heren Bewindhebbers. Het bleef niet bij een Fort, een Hospitaal en een tuin. Toen er Kompagnies dienaren vrij werden en het boeren velen van hen niet meeviel, vestigden ze zich liever als vrije timmerman, bakker, kroeghouder en zo voort, vlak bij het Fort. Zo groeide er een dorp, een stadje, in de buurt van het Fort. Van Riebeek werd het kwalijk genomen; op z'n vraag, welke naam de Heren wilden geven aan 't stadje dat bij het Fort ontstond, kreeg hij een nijdige brief: dat er noch 'n stad, noch 'n naam nodig was. Men verweet hem z'n grote plannen, z'n „winderige concepten," waarmee niet terstond geld werd verdiend. De Heren vonden „het sop de kool niet waard", maar „gedane dingen nemen geen keer!" Zo was Van Riebeek geworden „stichter tegen wil en dank", tegen eigen wil eerst, en ook tegen de wil van zijn Meesters in 't Vaderland.

„Zolang daar Hollands gesproken wordt, zal Van Riebeek niet worden vergeten. De veeboer, de wijnboer, de graanboer en de handelaar kunnen allen op hem wijzen als hun voorganger, en —een waardige!"

Als het eerste Parlement van de Unie van Zuid-Afrika geopend wordt, zal deze gebeurtenis aanleiding zijn voor grootsch feestvertoon te Kaapstad, Van Riebeek's-stad, wat ook de eeuwen en wisseling van Gouvernementen daarin mogen hebben gewijzigd. Reeds is in beginsel besloten, dat van deze feesten een historische optocht een belangrijk onderdeel zal uitmaken. In dezen optocht zullen vertegenwoordigd worden het Portugeesch, het Nederlandsch en het Engelsch tijdvak der Kaapsche geschiedenis. De Portugeesche geschiedenis, in verband met Zuid-Afrika, gaat, wat de Kaap betreft, weinig verder dan de ontdekking door Portugal's koene zeevaarders van Zuid-Afrika's zuidpunt, de Stormkaap, later de Kaap de Goede Hoop genoemd, om de zeevaarders niet af-te-schrikken door een euvel klinkenden naam.

Het Hollandsche tijdvak omvat een tijdsbestek van anderhalve eeuw, begint met Van Riebeek's stoutmoedige en volhardende pogingen om de Kaap te trekken binnen het beschaafde gedeelte van de wereld, pogingen, waarvan de resultaten zeker niet kunnen vergeleken worden met wat twee-en-een-halve eeuw later modern Zuid-Afrika kan toonen, doch waarin overal de kiemen zijn te ontdekken van wat later, na herhaaldelijk herbeginnen en langs allerlei omwegen, is geworden.

In Van Riebeek's kleine volkplanting vindt men, op kleine schaal, het tegenwoordige Zuid-Afrika terug, zeker: in eenvoudige, thans weinig tot de verbeelding sprekende vormen en geringen omvang, maar niet-te-min: wat Zuid-Afrika op den duur groot en sterk zal maken: de landbouw, de veeteelt en de industrieën, welke daarop steunen, zijn voor het eerst door Van Riebeek in het Afrikaansche sub-continent gevestigd. En daarom mag het gewenscht heeten, dat bij een gebeurtenis, als hierboven werd genoemd, Van Riebeek en zijn eenvoudige, bescheiden helpers, allen uitblinkend door taaie volharding, plichtsbesef, trouw en vroomheid, en hun werken, vertegenwoordigers zullen vinden bij den historischen optocht, opdat de band, die Zuid-Afrika's beschaving aan de Nederlandsche bindt, voor het moderne Zuid-Afrika tastbaren vorm aanneme, opdat Van Riebeek's naam niet slechts zij een klank uit verre tijden, doch levend worde, als symbool van het beste en het blijvende in Afrika's wisselend lot, en den Hollandschen oorsprong daarvan [2]).

Groote-schuur, bij Rondebosch (Kaapstad), zooals door wijlen den heer Cecil Rhodes verbouwd; het gebouw in zijn oudste gedaante dateert uit Van Riebeek's tijd (Koren-schuur).

Als het Nederland ernst is in het streven, om de banden tusschen Zuid-Afrika en ons land nauwer toe te-halen, tot beider voordeel, oeconomisch en ideëel, dan draagt het zorg, dat het, bij gelegenheid van de opening van het eerste Unie-Parlement, te Kaapstad vertegenwoordigd worde door een of meer van onze beste burgers, en dat ook onzerzijds worde medegewerkt, opdat de Hollandsche geboorte, de Hollandsche jeugd van Zuid-Afrika op indrukwekkende wijze aan de burgers van het nieuwe, met zelfbewustzijn en vertrouwen de ongewisse toekomst te gemoet tredende gemeenebest, voor oogen worde gesteld.

[2]) Nederland heeft zich op waardige wijze doen vertegenwoordigen bij de Hudson-Fulton feesten te New-York. Dit was, zooals het behoorde. Doch nog zwaarwichtiger reden is er, dat het zich laat vertegenwoordigen bij de aanstaande feesten te Kaapstad. Zooals de Kaapsche Eerste Minister, de heer J. X. Merriman, een Engelsch Afrikaner, zeide bij gelegenheid van een voor de regeling van deze feesten belegde vergadering:

„De Hollanders hadden veel meer reden om trotsch te zijn op de Kaap de Goede Hoop, dan op New-York, want de rol, die daar gespeeld was, beteekende niets in vergelijking met de rol, die zij hier (in Zuid-Afrika) en in het groote Indische rijk gespeeld hadden. Hij hoopte, dat de Hollanders waardig op deze tentoonstelling vertegenwoordigd zouden zijn."

Nederlanders en Oud-Nederlanders, die hun merk op de Zuid-Afrikaansche maatschappij hebben achter gelaten.

IV. DRIE GENERATIES.

H. Stiemens, Wnd. Superintendent van Onderwijs in de Transvaal in de tachtiger jaren.

Het eerste tijdvak der Transvaalsche geschiedenis sluit in Mei 1860 met de bekrachtiging van de in Nov. 1859 gesloten Conventie tusschen de leiders der Boeren-republieken in Zuidelijk Transvaal, in de tegenwoordige districten Lijdenburg en Zoutpansberg, en de districten Vrijheid en Utrecht, tot resultaat hebbend, dat de verschillende staatjes worden geamalgameerd tot één republiek, welker eerste President is Marthinus Wessel Pretorius, een zoon van den voortrekker Andries Pretorius.

Pretorius was de vertegenwoordiger der eenheidsgedachte, tevens ook van dat gedeelte der Trek-Boeren, die nauwe vriendschapsbetrekkingen wilden blijven onderhouden met de Kaap-kolonie en Engeland. Zijn politiek bracht dus mee, in tegenstelling met die van zijn tegenstanders, de zoogenaamde Potgieter-partij, die hun Gemeenebest van Kaapsche en Engelsche invloeden vrij wenschten te houden (en daarom Lourenço Marques als hun zeehaven wenschten), dat ook een nauwere band tusschen den Vrijstaat en de Transvaal werd geslagen; dat, zoo mogelijk, ook deze twee Republieken amalgameerden. Toen hij dan tot Staatspresident van de Transvaal was gekozen, en de Vrijstaatsche President, J. N. Boshoff, in 1859 was afgetreden, wist hij te bewerken, dat hem door een deel der Vrijstaters, de éénwording wèlgezind, een candidatuur voor het Vrijstaatsche presidentschap werd aangeboden, en dat hem door den Transvaalschen Uitvoerenden Raad een zesmaandsch verlof van afwezigheid werd toegekend, om zijn candidatuur en de unificatie der Republieken te verdedigen.

De unificatie der verschillende Transvaalsche Boerenrepublieken had een einde moeten maken aan de geschillen, die daar tusschen de partijen bestonden. Nauwelijks echter was Pretorius in den Vrijstaat aangekomen, of over de vervulling van het ambt van wnd. Staatspresident braken tusschen de twee partijen (de Pretorius- en de Potgieter-partij) hooggaande geschillen uit. In dien strijd maakte zich de Commandant-Generaal Schoeman (van de Pretorius-partij) van het presidentschap meester. Deze Schoeman had als zijn secretaris een Nederlander, den heer H. Stiemens, die zich als onderwijzer in het laatst der vijftiger jaren in de Transvaal had gevestigd: een der vele onderwijzers, die in het begin van het volksbestaan der Afrikaners zoo groote rol hebben gespeeld.

Tegen Schoeman's optreden verzette zich de Potgieter-partij, vooral onder leiding van den heer S. J. P. Kruger, toen Commandant, later Commandant-Generaal en eindelijk Staatspresident. Het is hier niet de plaats, die eindelooze burger-twisten in de Transvaal — door Engelsche invloeden aangewakkerd of in stand gehouden! — uitvoeriger na-te-gaan. Genoeg zij het, te vermelden, dat de uitslag wisselend was, nu eens de eene, dan weer de andere partij de tijdelijke overmacht bezorgend, doch eindelijk uitloopend op het opgeven, van de zijde van Pretorius, van zijn presidents-ambt en daarmee van de unie-gedachte, in den Vrijstaat en zijn herkiezing tot Staatspresident van Transvaal, op 10 Mei 1864. Het verloop van dezen strijd wordt zeer uitvoerig beschreven in de *Gedenkschriften* van President Kruger, die er een zeer belangrijke en voortdurend fraaie rol in speelde.

Al naarmate de eene of de andere partij het onderspit moest delven, kwam er wisseling in het nog niet zeer talrijke corps van ambtenaren, en zóó gebeurde het ook eens, dat Stiemens, Schoeman's secretaris, uit de Transvaal werd verbannen. Het vonnis, onder den invloed van Kruger geveld, luidde, dat hij over de Transvaalsche grenzen zou worden gebracht, welk vonnis zoo letterlijk werd uitgevoerd, dat hij, in een bootje over de Vaalrivier gezet, verplicht werd, halver breedte uit-te-stappen en den Vrijstaatschen oever, den stroom te voet doorwadend, te bereiken. [1])

[1]) Zie: Dr. N. Mansvelt, *De Betrekkingen tusschen Nederlanders en Zuid-Afrika*, Utrecht, 1902.

Cars G. de Jonge. School-inspecteur en Secretaris van het Departement van Onderwijs in Transvaal vóór den Oorlog, gesneuveld bij Elandslaagte.

In 1864 brak dan een tijdperk van betrekkelijke rust aan. Ook de Gouvernementsambtenaren, en mede de heer Stiemens, konden zich toen beter geven aan het werk der organisatie. Deze onderwijzer ageerde herhaaldelijk als secretaris van den Transvaalschen Uitvoerenden Raad en van den Volksraad; later, toen, in 1884, de toenmalige Superintendent van Onderwijs, Ds. S. J. du Toit, als deel der Europeesche deputatie, voor langen tijd zijn kantoor verliet, trad hij op als wnd. Superintendent van Onderwijs, en wederom, toen Du Toit was afgetreden, en vóór Dr. N. Mansvelt nog was benoemd.

De heer H. Stiemens kan worden beschouwd als het type van den Nederlander, die in Transvaal, te midden van een volk van nog ongeletterde boeren, tot het bekleeden van belangrijke betrekkingen werd geroepen en dan, in een tijdperk, toen voor alle cultuurinstituten nog de eerste grondslagen moesten worden gelegd belangrijk werk hebben verricht. Slechts van enkelen van die Nederlandsche ambtenaren uit dien Sturm- und-Drang-periode der Republieken is de naam tot het jongere geslacht doorgedrongen. Het resultaat van hun arbeid ligt nu onder trotsche gebouwen, soms ook onder een berg puin, bedolven. En toch, om die gebouwen te kunnen oprichten, was het noodig, dat die eenvoudige, in een moderne, overbeschaafde maatschappij van intellectueelen misschien weinig passende, maar toen, in Zuid-Afrika, in de zestiger, zeventiger en tachtiger jaren zeker onmisbare mannen, de fundeering legden.

Cars G. de Jonge Fzn. was in December van 1887 naar Zuid-Afrika vertrokken om het ambt als onderwijzer, dat hij tot dusver te Utrecht bekleedde (aan de Marnixschool), in de Transvaal uit-te-oefenen. In Februari 1888 vinden wij hem te Pretoria werkzaam als „kweekeling" (met welken titel wel wat anders zal zijn bedoeld, dan wij hier in Nederland er onder verstaan). Reeds in 1887 had de heer H. Stiemens, toen wnd. Superintendent van Onderwijs, hem bij de Regeering der Zuid-Afrikaansche Republiek voorgedragen voor de benoeming van Inspecteur van Scholen, want reeds werd door het Hoofd van het Onderwijs-departement, die toen ook zelf als school-inspecteur moest optreden, behoefte gevoeld aan assistentie. Het steeds toenemend aantal scholen, verspreid over de geheele Republiek, maakte zulke hulp noodzakelijk. In 1889 volgde de aanstelling. Zóó werd Cars de Jonge een der eerste school-inspecteurs van de Transvaal. Dit ambt bleef hij vervullen tot 1897, in welk jaar hij werd aangesteld als Secretaris van het Departement van Onderwijs, toen beheerd door Dr. N. Mansvelt, onder wiens leiding het onderwijs in de Zuid-Afrikaansche Republiek met reuzen-schreden vooruitging en een hooge trap van ontwikkeling bereikte, zoowel wat organisatie als degelijkheid betreft, die toen-ter-tijd, in de jaren vóór den Oorlog, bij het meerendeel der bewoners van Zuid-Afrika nog weinig erkenning vond, doch na den Oorlog, zelfs door ambtenaren uit de Milnerperiode, hoogelijk werd geprezen.

Is de heer Stiemens een typeerend vertegenwoordiger van het eerste tijdperk van Transvaal's ontwikkeling, met name op het gebied van het Volks-onderwijs, Cars de Jonge kan gevoegelijk worden genoemd als een vertegenwoordiger van de tweede periode, het tijdperk van organisatie, van ontwikkeling, toen meer dan gewone toewijding, talent en kennis noodig waren, om met de eischen van een in koortsachtige haast zich vermeerderende, en in samenstelling steeds bonter wordende bevolking gelijken tred te kunnen houden; toen ook de politieke verwikkelingen en de altijd met grooter nadruk gestelde en steeds verder strekkende eischen van de Engelsch-sprekende „Uitlanders" niet alleen het moeilijke organisatie-werk belemmerde, doch bovendien de daarvoor verantwoordelijke personen dwong, een groot deel van hun tijd en hun talenten te besteden aan de verdediging van reeds bereikte resultaten.

Cars de Jonge was het type van de uit Nederland geïmmigreerde ambtenaren, die hun plicht wisten te doen onder alle omstandigheden, alle tegenwerking van vijanden, en gebrek aan ondersteuning van vrienden ten spijt. Hij was een der velen, die door beginselvastheid en trouw het mikpunt werden voor de aanvallen van Transvaal's vijanden en die niet de smijdigheid van karakter bezaten om, door een taktiek van geven en nemen, ook onder minder beginselvaste vrienden van de Republikeinsche Regeering zich machtige beschermers te verwerven. Het Departement van Onderwijs, aangevallen door de openlijke belagers van den Staat, maar ook door hen onder de medestanders, die meenden, door concessies zulke vijanden te kunnen ontwapenen en, door invoering van een meer ver-engelscht onderwijsstelsel, Kaapsche methoden en Kaapsche ambtenaren de plaats van de Hollandsche te doen innemen, — het Departement van Onderwijs en het op de volkstaal en het volkskarakter van den onafhankelijken Transvaalschen Staat gegronde onderwijs-stelsel vond in den inspecteur, en later den departements-secretaris De Jonge een taai verdediger, die, door zijn positie en zijn karakter, als-'t-ware was aangewezen om al de giftige pijlen van de oproerige of critiseerende elementen tot zich te trekken. Nog schijnt de tijd niet aangebroken, (moge dan ook het Transvaalsche onderwijs-stelsel van dien tijd nu met lof worden herdacht), dat ook de persoon van een zijner trouwste dienaren de erkenning mag vinden, welke hij verdient; zooals hij zich door den heldendood bij Elandslaagte in al zijn eenvoudige grootheid aan Hollandsch Zuid-Afrika heeft geopenbaard. Nederland heeft zoo vele ambtenaren geleverd aan de Transvaalsche Republiek, wier werk eerst later bij de Afrikaners de verdiende waardeering zal vinden, als erkend zal worden de invloed, dien zij op de ontwikkeling en beginselvastheid hunner tijdgenooten en het na hen komend geslacht hebben uitgeoefend.

Wat de resultaten konden zijn geweest van het onderwijsstelsel, door de Nederlandsche ambtenaren in de Transvaal georganiseerd en verdedigd, had de jongere, de derde generatie kunnen toonen, ware het niet door den Oorlog te vroeg omvèr geloopen. Wat die resultaten hadden kunnen zijn, is zelfs *in* den Oorlog gebleken, toen de leerlingen van het Staats-gymnasium te Pretoria bijna zonder uitzondering, vrijwillig, de wapens opvatten, om hun vaderland te verdedigen, ook als de Transvaal was een aangenomen, een tweede vaderland, zooals het geval was voor den gymnasiast, wiens portret wij hierbij afdrukken.

Jan Moora geb. te Doetinchem, 25 Dec. 1882, leerling van het Staats gymnasium te Pretoria; gesneuveld bij Elandslaagte aan het eind van zijn derde studiejaar.

MIK HOOG!

Mik hoog! als jij met haalgeweer [1])
gaan voëls [2]) *skiet; dan tref jij dalk* [3]),
in plaas van kweekstêrtjes [4]) *op grond,*
daar bo [5]) *die groot tamaaie* [6]) *valk.*

Vat hoog! als jij met pêrd [7]) *en roer* [8])
gaan jag [9])*; dan dood jij met jou skote* [10]),
dan is jij seker van jou bok [11])
en kwets jij nie net pure pote [12]).

Hou hoog! als jij met jonge moed
en krag die levensstrijd begin;
al mis jij ook die eerste keer
jou doel; onthou: „wie aanhou, win!"

VERKLARINGEN: 1) Hagel-geweer. 2) Vogels. 3) Misschien, eigenlijk: dadelijk: straks. 4) Kwikstaartjes. 5) Boven. 6) Tamaai = heel groot. 7) Paard. 8) Geweer. 9) Jagen. 10) Schoten. 11) Antilope. 12) Pooten alleen.

D'is vèrweg [13]) *beter eers te mis*
om later grootwild buit te maak,
dan niks als mossies te loop skiet,
al skiet jij altijd alles raak!

Mik hoog! maar tog nie al te hoog,
so stuur jij mos [14]) *oorheen die skoot* [15]),
so maak jij niks als dampe rook [16]),
en mors net goeie kruit en lood!

T. M.

(Uit: *De Goede Hoop.*)

VERKLARINGEN: 13) Heel veel. 14) Mos of mers: verkorting van immers. 15) Zendt ge uw schot over het doel heen. 16) Wolken rook.

KINDERGEDICHTJES.

Ds. W. H. Boshoff, predikant der N. G. Kerk te Winburg, O. V. S., heeft reeds menig gedicht, menige elegie geschreven en in Zuid-Afrikaansche couranten en periodieken gepubliceerd. Dit werk trok de aandacht door zuiverheid van taal, gemakkelijkheid van uitdrukking en niet het minst door ernst en verhevenheid van inhoud. Deze verzen zijn nog niet verzameld. Wellicht komt zulke verzameling spoedig.

Nu onlangs heeft zich evenwel de ernstige leeraar van volwassenen doen kennen van een geheel andere zijde. Hij heeft een boekje — een klein boekje — gepubliceerd, bevattend *18 Gediggies vir die Kindergarten.* Als uit dezen titel blijkt, zijn de kinderversjes gesteld in het Afrikaansch. De schrijver is van oordeel, dat de opvoeding der kinderen van het Afrikaansche volk moet geschieden door middel van de taal der Afrikaners; zoolang zij nog zéér jong zijn, in den leeftijd, waarop zij de Kindergartenscholen (in Zuid-Afrika heeft men dezen Duitschen term via Engeland overgenomen ter benoeming van de inrichtingen voor voorbereidend onderwijs) bezoeken, is die taal het Afrikaansch, welke, bij de lessen in de eigenlijke lagere school, plaats maakt voor Nederlandsch. Tot heden bestond voor dit jongste geslacht van Hollandsch Zuid-Afrika weinig of niets, waarmee hun oor en hun geest voor Hollandsch taal-mooi kon worden ontvankelijk gemaakt. De kinder-poëzie, waarmee zij kennis maakten, was steeds Engelsch. Hollandsche (Nederlandsche) werkjes bleken steeds, door keuze van inhoud en door bewerking, minder geschikt. Het eveneens minder geschikte van de Engelsche producten viel natuurlijk minder op, door het vreemde van de taal. Ds. Boshoff heeft in deze leemte voorzien door zijn nieuwe uitgave, bestemd voor het huisgezin, zoowel als voor de school. Zijn versjes zijn geboren op Zuid-Afrikaanschen grond, behandelen Zuid-Afrikaansche dingen en dieren, de omgeving van de kinderen zelf, waarvoor zij geschreven zijn, — beantwoorden dus aan de eerste en voornaamste paedagogische eischen. In hoeverre hij in zijn streven is geslaagd, mogen de volgende aanhalingen uit het boekje aantoonen:

„Kijk, hoe vlieg sij om en om,
Hoe sij sit op elke blom,
Kijk hoe sij haar ruggie buig,
Om die soppies [1]) *uit te suig."*
—Die Bij.

„Dan maak hij van vlassies,
Veertjes en van grassies,
Weer sijn bedjie mooi.
Later leg die kleintjies
Agter die gordijntjies
Van hul [2]) *sagte kooi."*
—Die Swa'eltjie [3]).

„Ook die kleine ape
Het die Heer geskape,
Net so's jou en mij.
Al die stomme diere,
Ook die kleine miere,
Voed en segen Hij."
—Die Apie.

„Die liewe Heer noem mij Sij lam,
Want ek [4]) *is ook so klein,*
Hij leg Sij hand ook op mij hoof,
En maak mij ook so rein."
—Die Lammetjie.

De versjes ademen een diepen, godsdienstigen zin. Daarom is het misschien te betreuren, dat zij bijna zonder uitzondering zijn voorzien van een „moraal." Waar de geheele geest, elke regel van het boekje, als-het-ware een telkens nieuwe omschrijving is van wat de dichter zijn jonge vriendjes op het hart wil drukken en doen gevoelen, is een afzonderlijk, opzettelijk: *deze fabel leert,* o. i. wel overbodig. In elk geval wordt daardoor het kinderlijke en natuurlijke der liedjes gebroken. Intusschen, dit is ter beoordeeling van opvoedkundigen. Ons blijft alleen over, te constateeren, dat ook in dit soort van letterkundig werk het Afrikaansch toont, voldoende buigzaamheid te bezitten, om daarmee werkelijk, onder de handen van een talentvol schrijver, een werkje van kunst te scheppen.

VERKLARINGEN: 1) Verkleinwoord van sop, sap. 2) Hun. 3) Zwaluwtje. 4) Ik.

DIE GOEDE, OUDE TIJD.

Dr. O'KULIS geeft op blz. 15 e.v. van zijn belangwekkend boekje *Die eselskakebeen* (waarvan we in ons vorig nummer het eerste hoofdstuk overdrukten) een karakterteekening van verschillende soorten van Afrikaners. Hij beschrijft *Boeren* en *Afrikaners*, de laatsten nog weer onderverdeeld in verschillende soorten, naar hun meer of minder ver-Engelschte gewoonten, taal, enz.

„Maar alle Boere," zegt de schrijver, *„had dieselfde gees, gewoontes en taal. Hulle*[1]*) was eenvoudig, opreg en natuurlik. Hulle was mense met karakter, wat hulle lewe volgens die Bijbel nagerig het. Hulle was eerlik en eerbaar. Dis*[2]*) mense wat enige*[3]*) Jood in besigheid*[4]*) vertrouw het, sonder bewijsies en dokumente. En 'n Jood vertrouw net mense, van wie hij weet, dat hulle woord hulle eer is."*

Door Ds. W. J. CONRADIE is onlangs een boekje uitgegeven (*Ondervindingen van een jonge predikant in Namakwaland*), waarin hij een beschrijving levert van de trekboeren in het Noord-Westen van de Kaapkolonie, menschen, die, afgesloten van de wereld, onder veel bezwaren een veelal moeizaam bestaan voeren. Op zijn reizen kwam hij ook te Nammies, „één van de afgelegenste kerkplaatsen" in dit deel van de Kolonie. Een „kerkplaats" is een hoeve in een weinig bevolkte streek, waar eens of eenige malen per jaar de menschen bijeen komen om het Evangelie te hooren verkondigen en hun kerkelijke plichten te vervullen. Ds. CONRADIE verhaalt van wat hij zag, toen hij eens op Nammies moest „kerk houden." De Boeren zijn van heinde en ver met hun wagens hierheen gekomen. Ds. CONRADIE vertelt dan:

Avondrust. De begeleiders van twee ossenwagens, na voltooiïng van een dagreis, uitrustend om een vuurtje in het „veld." Op den grond liggen „jukken" en de twee „trektouwen," voor het inspannen der ossen.

De oude heer Jan Visser woont met zijn talrijk kroost reeds vele jaren op deze plaats en laat zijn grote kudden vee heinde en ver grazen. Hij is een man, die nog veel vertrouwt op de eerlikheid van de Afrikaner. Zit maar enige tijd hier in zijn tent, en kijk hoe het toegaat.

Hier komt Jan Lerm:

„Oom Jan, dis[2]*) nou skandelik om te sê*[5]*) maar ek*[6]*) is bietjie kort van*[7]*) kerkgeld; help mij tog met 'n sieling*[8]*) of acht."*

„Ja, Neef Jan!"

Piet Burger: „Oom Jan, mij twee kinders moet nou aangeneem word; help mij tog ver[9]*) 'n tijdjie met die annemingsgeld."*

„Ja, jong!"[10]*)*

Paul Nel: „Oom Jan, die Jood, Maks, is nou hier, en ek[6]*) skuld hom*[11]*) 'n paar pond, maar ek het nie genog bij mij nie; leen mij asseblief*[12]*) vijftien sielings."*

„Ja, ou-Broer[10]*)!"*

Klaas Louw: „Oom Jan, meneer het sukke[13]*) mooi gesangboeke en bijbels; ek*[6]*) het nou ongelukkig nie genog om ver*[9]*) elke kind 'n boek te koop nie; dit sal so op £ 1.12.— uitkom."*

En zo gaat dit voort, totdat Oom Jan zegt:

„Neef, ek[6]*) het nou nie meer nie; maar mij seun*[14]*) Alwijn het nog; vra maar ver hom*[15]*)."*

Toen we alleen waren, zei ik: „Oom Jan, hoe kan u al uw geld zo weggeven zonder aantekening te houden? Onthoudt u al de mensen, aan wie u geld gegeven heeft?"

„Nee, Meneer, hulle[1]*) onthou self, en hulle breng dit weer, so gou as hulle kan."*

Dit heeft mij heeltemaal dronkgeslaan[16]*)!*

Denk nu niet, dat Jan Visser een goeie ou sul is, die maar doodbedaard zich van zijn zuurverdiend geld zal laten beroven. Neen, die oude woestijnbewoner is een dapper held, wakker, behendig, vlug om te handelen. Laat hem je slechts die ene geschiedenis vertellen, hoe hij eenmaal thuis kwam en vond, dat de wilde Boesmans[17]*) al zijn vee gestolen hadden, en hoe hij en zijn zwager Dippenaar die moordenaarsbende op de eenzame vlakten achterna gingen, een paar van hen in zelfverdediging doodden en het geroofde vee terugbrachten.*

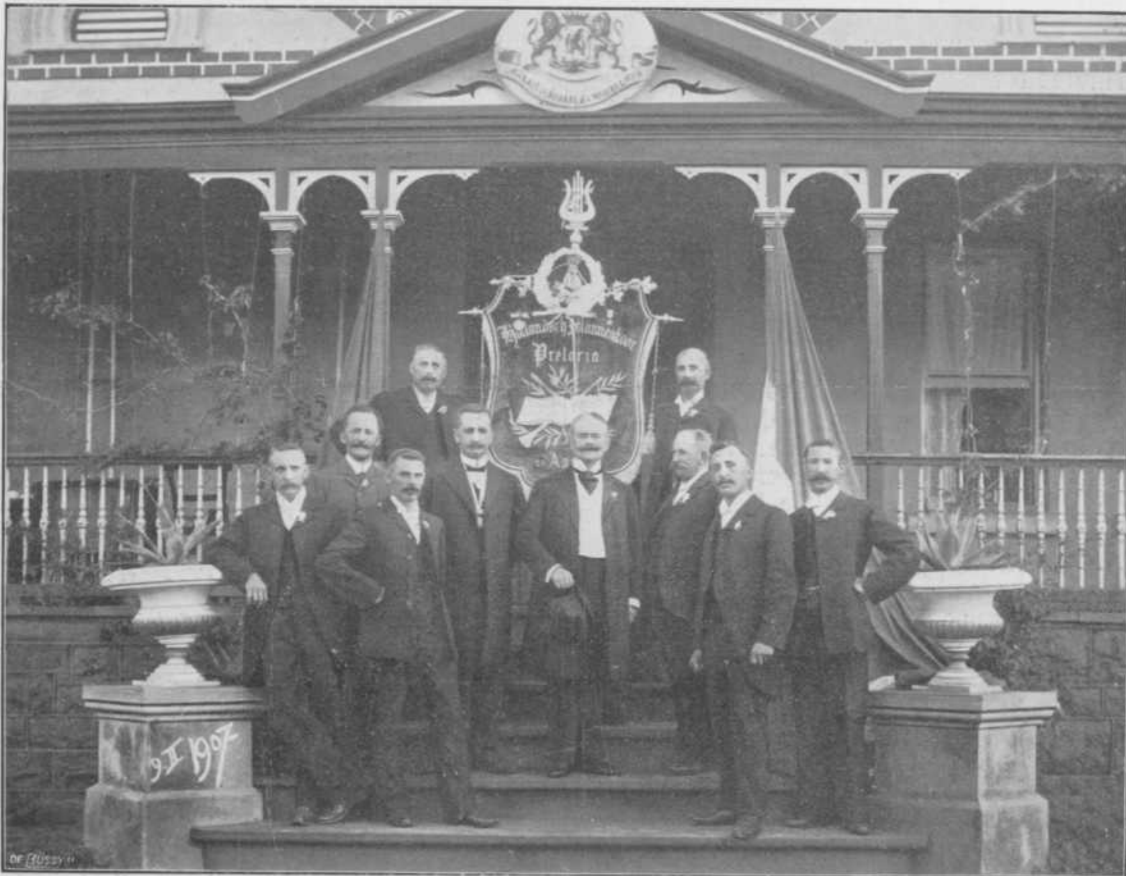
VERKLARINGEN: [1]) Zij. [2]) Dit is (zijn). [3]) Iedere. (*Angl.*). [4]) In zaken. [5]) Zeggen. [6]) Ik.

VERKLARINGEN: [7]) Beetje krap van. (De verkleinings-uitgang —*jie* wordt vooral in de Westelijke provincies van de Kaap — blijkbaar ook in Namakwaland — gehoord, meer dan in Vrijstaat en Transvaal. Het Afrikaansch in Namakwaland wijkt in menig opzicht van de taal in de rest van Zuid-Afrika af. Men zou het dialect-Afrikaansch kunnen noemen). [8]) Shilling. [9]) Voor. [10]) Jong, ou-broer, enz. — gemeenzaamheids-term. [11]) Ben hem schuldig. [12]) Asseblief, assamblief, samblief = als-'t-u-blieft. [13]) Mijnheer heeft zulke. — Met meneer wordt bij voorkeur de predikant aangeduid en aangesproken. [14]) Zoon. [15]) Vraag hem maar. [16]) Geheel en al in verbazing gebracht. [17]) Boschjesmannen.

DE TAALSTRIJD IN ZUID-AFRIKA.

In de zeer vele artikelen, die in de Zuid-Afrikaansche, Engelsche en Nederlandsche pers bij het overlijden van den heer Jan Hendrik Hofmeyr gewijd werden aan het groote aandeel, dat deze Kaapsche patriot heeft genomen in den strijd ter herovering van de rechten voor de Hollandsche taal in zijn vaderland, is een element vrijwel geheel verwaarloosd, n.l. het verschil in karakter, dat bestond in den taalstrijd bezuiden en benoorden de Oranje-rivier vóór den Oorlog.

De Hollandsche taal werd in de Kaap-kolonie, na de definitieve annexatie door Engeland, officiëel geduld, niet als volkstaal erkend. Zoolang de Kaap-koloniërs politiek niet georganiseerd waren, en bovendien, als gevolg van nog heel eenvoudige maatschappelijke verhoudingen, betrekkelijk weinig met regeerings-ambtenaren en instellingen aanraking hadden, bovendien ook weinigen van hun zonen toelating zochten tot den staatsdienst, werd die officiëele achteruitzetting van de volkstaal weinig gevoeld, en zeker het minst gevoeld in die districten, die, ofschoon overwegend Hollandsch sprekend, zóó ver van het centrum van de Administratie waren verwijderd, dat zij, tòch verplicht om in hun betrekkingen met de landsadministratie van tusschenpersonen gebruik te maken, van die achteruitzetting geen hinder ondervonden. Met de toeneming der moderne beschaving, het dichter worden der bevolking, het gemakkelijker worden van het verkeer, de uitbreiding van het volks-onderwijs, namen de punten van directe aanraking in aantal steeds toe en werd ook het getal van Afrikaners, die als ambtenaar in dienst van den Staat wilden treden, grooter; natuurlijk het eerst in de het naast aan Kaapstad gelegen districten, de Westelijke provincies.

Het Bestuur van „Hollandsch Mannenkoor" te Pretoria, op het bordes van de woning van den heer F. M. Knobel, den Nederlandschen Consul-Generaal, die in het midden staat, vóór het vaandel. Naast hem (rechts) de heer P. v. d. Burg, voorheen Directeur van het koor, en (links) de heer H. van Bommel, de toenmalige Voorzitter.

De omstandigheid, dat Engelsch de officiëele taal was en Hollandsch slechts werd geduld, werd toen een belemmering voor de ontwikkeling en vooruitgang van de daar wonende Afrikaners. De politieke organisatie, die onder de Afrikaners van die Westelijke provincies het eerst ontstond, had ook dit gevolg, (niet het minst onder den invloed van de politieke ontwikkeling der gewesten benoorden de Oranje-rivier), dat het zelfbewustzijn dezer Afrikaners toenam en de besten hunner in de verwaarloozing van hun moedertaal niet alleen nadeel, doch ook een beleediging erkenden. De strijd voor de versterking van den parlementair-politieken invloed der Hollandsch-sprekende kolonisten werd aldus niet alleen een strijd om de vestiging en uitbreiding van hun politieke macht, doch ook een strijd om de erkenning van de rechten van hun moedertaal, om een officiëel erkende gelijkberechtiging van de volkstaal met de officiëele taal. De taalstrijd in de Kaap-kolonie was dus van den beginne aan een strijd om het aanvaarden van het beginsel der tweetaligheid.

De Afrikaander Bond, die weldra als parlementaire partij, onder de bekwame en voorzichtige leiding van Hofmeyr, grooten invloed won, zoodat bijna iedere administratie, sedert zelf-bestuur was toegekend, zonder den Bond niet kon regeeren, wist al heel spoedig de erkenning van die tweetaligheid in theorie, wettelijk, af-te-dwingen. Doch tevens was die officiëele erkenning het volksbewustzijn, zoo sterk beïnvloed door materiëele overwegingen, vooruit, zoodat in bijna ieder geval van de wet, die gelijke rechten aan beide talen toekende, weinig gebruik gemaakt werd. Toen dan ook Hofmeyr en zijn politieke vrienden den strijd in het parlement hadden gewonnen, bleef hun nog de oneindig veel zwaardere taak, om de publieke opinie der Hollandsch sprekende Afrikaners zóó te beïnvloeden, dat zij van hun wettelijk recht gebruik maakten. Deze strijd vorderde heel wat meer geduld en energie, dan het behalen der parlementaire overwinning en duurt nu nog steeds voort, ofschoon thans in een bevredigender stadium verkeerend dan vóór den Oorlog. Deze had toch de anti-Afrikaansche reactie onder Dr. Jameson aan het bewind gebracht, met het gevolg, dat een tijd lang de gelijkberechtigdheid der twee talen werd opgeheven en de Afrikaners werden gedwongen tot het hervatten van den parlementairen strijd, met dit resultaat, dat, na den Oorlog, onder de zóó veranderde politieke en oeconomische verhoudingen, op beiderlei gebied, in het leven en in het parlement, de strijd met grooter energie en steeds groeiend zelfbewustzijn werd en nog wordt gevoerd, en steeds met klimmend succes. Aan dien strijd, zoowel vóór als na den Oorlog, is de naam van Jan Hendrik Hofmeyr onafscheidelijk verbonden. Uit het karakter van dien strijd volgt ook, dat de Kapenaars, ook als zij

onder andere omstandigheden moesten werken, steeds de apostels werden van het beginsel der tweetaligheid, ook in de Zuid-Afrikaansche Republiek en den Oranje Vrijstaat.

In de Republieken was evenwel de toestand anders. Sedert hun ontstaan, hun geboorte uit den Grooten Trek, die het noodwendig gevolg was van den afkeer bij een groot deel der Hollandsch-sprekende Boeren van de methoden der centrale administratie, in een tijd, toen in de Kaap-kolonie nog geen zelfbestuur en dus nog geen parlementair-politieke oppositie bestond, — sedert dien tijd was de volkstaal ook de eenig mogelijke officiëele taal der nieuwe gemeenebesten. In de Republieken had, in den aanvang, de Hollandsche taal niet voor de erkenning van haar rechten te strijden. Zij heerschte oppermachtig, zonder dat iemand er aan dacht, die heerschappij te betwisten — tot dat de Engelsch sprekende bevolking zóó talrijk werd, dat zij van haar kant het ging wagen, den taalstrijd harerzijds te openen, en nu, in dit geval, meestal niet met de bedoeling, de Engelsche taal gelijkberechtigd te maken met de Hollandsche, doch om haar de plaats van het Hollandsch te doen innemen.

In den Vrijstaat, dat, wat zijn beschaving betreft, geheel onder Kaapschen invloed stond, doch waar de Engelsche bevolking minder agressief en minder oeconomisch-machtig was dan later in de Transvaal, werden, ofschoon de Staatsdienst vasthield aan het beginsel der eentaligheid, op ander gebied evenwel, zooals op het terrein van onderwijs, steeds meer concessies gedaan aan het Engelsch, werd het beginsel der tweetaligheid, het Kaapsche beginsel dus, zwijgend aanvaard, met het gevolg, dat hier al spoedig een wonderlijke toestand begon te heerschen: een wettelijk overheerschen van het Hollandsch, een in de praktijk, van het onderwijs vooral, overheerschen van het Engelsch, hetgeen zelfs in de onderwijs-regulaties zijn uitdrukking vond. Zoo kreeg, bij het toenemen van het zelfbewustzijn der Vrijstaters, na den Jameson-inval vooral, en het scherper worden van den strijd om het bestaan, ook de Vrijstaatsche bevolking haar taalstrijd te voeren, hierin bestaande, dat zij haar rechten, door allerlei practische concessies aan het Engelsch bekort ten nadeele der Afrikaners, weer moest gaan herwinnen; een strijd, die zijn uitdrukking kreeg in de aanwijzing van het medium van het onderwijs in onderscheidene vakken, als gedoceerd in de volksschool.

In de Zuid-Afrikaansche Republiek evenwel was zoowel de Engelsche als de Kaapsche invloed vóór de ontdekking der goudvelden zeer gering. Tot dien tijd bleef de oppermacht van de Hollandsche taal onaangevochten. Met de ontdekking der goudvelden kwamen evenwel de Engelsch-sprekende Uitlanders en ook een steeds aangroeiende stroom van Kaap-kolonisten. De Engelsch-sprekende Uitlanders, strijdend om de verovering van de politieke macht, teneinde de geheele staatsinrichting te hunnen voordeele te kunnen gebruiken, deden ook hier den taalstrijd, als onderdeel van dien politieken strijd, ontbranden. De taalstrijd in de Transvaal was dus, van de zijde der Afrikaners, een strijd om het behoud van bestaande, natuurlijke rechten; was van geheel ander karakter dus dan de taalstrijd in de Kaap-kolonie en in den Vrijstaat. Elk toegeven aan het beginsel der tweetaligheid was voor de Transvaalsche Afrikaners een verzwakking van hun eigen positie. De massa der Hollandsch-sprekende Kaap-kolonisten zag het evenwel in een ander licht. Opgevoed in een denkwijze, die de tweetaligheid beschouwde als het ideaal van billijkheid en rechtvaardigheid, waren zij geneigd, de houding der Transvaalsche Regeering en vooral van het Transvaalsche Departement van Onderwijs reactionnair te vinden. Hun oeconomisch belang werd tevens door de erkenning van het beginsel der tweetaligheid gediend. Immers, de ambtenaren en onderwijzers, door de Transvaalsche Regeering gewenscht, behoefden slechts in enkele gevallen eenige kennis van het Engelsch te bezitten; integendeel was het voor velen, vooral onderwijzers, noodzakelijk, dat hun kennis van het Hollandsch — in die dagen van strijd voor het behoud van het eerstgeboorte-recht van de volkstaal — zoo grondig mogelijk was. Er werden dus ook om die reden vele onderwijzers en ambtenaren uit Nederland ingevoerd. De Kaapkoloniërs echter wenschten concessies aan het Engelsch, in de eerste plaats, omdat zij dit als rechtvaardig aanmerkten, in de tweede plaats, omdat zij dan, door hun kennis van het Engelsch, naast kennis van het Hollandsch, als aangewezen waren om in de verschillende staats-ambten en als onderwijzers bij benoeming bevoorrecht te worden.

De taalstrijd in de Transvaal vóór den Oorlog nam aldus het karakter aan van een strijd tusschen het behoud van het Hollandsch als eenige officiëele taal, tegen het beginsel der tweetaligheid, de strijd dus tusschen het Kruger-beginsel en het Hofmeyr-beginsel, het laatste in de Z.-A. Republiek bovendien verdedigd door een Kaapkolonist uit het Hofmeyr-geslacht, den heer George Hofmeyr, en vooral bestreden door Nederlanders en mannen die een Nederlandsche opleiding hadden genoten.

De uitslag van den Oorlog heeft zoowel in den Vrijstaat als in de Transvaal het karakter van den taalstrijd geheel veranderd. Het Milner-schrikbewind heeft in de vroegere Republieken de volkstaal geheel ontrecht. De Afrikaners kregen dus daar denzelfden strijd te voeren, dien zij in de Kaap-kolonie, al veel vroeger, onder leiding van Hofmeyr, hadden gevochten. Het toekennen van zelfbestuur en eindelijk het tot-stand-komen der Unie-grondwet, heeft, op parlementair-politiek terrein, voorloopig een einde gemaakt aan den strijd. Thans geldt voor geheel Zuid-Afrika het beginsel der tweetaligheid: het Hofmeyr-beginsel. Thans evenwel zal ook over geheel Zuid-Afrika de toepassing van het beginsel, bij de wet vastgesteld, moeten worden doorgezet. De volkstaal is, met de Engelsche, officiëele taal geworden. Dat ze als officiëele taal zal worden gebruikt en zoodoende haar bestaan als volkstaal zal worden gewaarborgd, en ook de Afrikaner in geen enkel opzicht zijn eerstgeboorterecht meer zal verliezen, is afhankelijk van de mate van zelfbewustzijn, waarover de Afrikaner beschikt, de mate van patriotisme, dat gebiedend eischt, dat thàns de tweetalige Afrikaner (Kapenaar, Vrijstater of Transvaler) in alle spheren van het maatschappelijk leven den voorrang zal hebben boven eentalige Uitlanders. Het beginsel der tweetaligheid heeft ideëele, doch ook materiëele waarde. Kennis van het Hollandsch is niet alleen een eisch van zelfbewustzijn, doch is om-te-zetten in geld. Reden genoeg, dat de Afrikaners met steeds toenemende kracht de toepassing van de taal-artikels in de Unie-grondwet zullen eischen en met altijd grooter energie de belangen der Hollandsche taal zullen verdedigen.

Druk van J. H. DE BUSSY, AMSTERDAM.